

УДК 349.3

Гаврилюк В.О.,
кандидат юридичних наук,
Прокурор Закарпатської області

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗА СОЦІАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

У статті проаналізовано специфіку захисту працівників публічної служби за соціальним законодавством. Визначено елементи механізму захисту працівників публічної служби за соціальним законодавством. Охарактеризовано зміст, значення та особливості таких елементів.

Ключові слова: механізм, захист, працівник, публічна служба, соціальне законодавство.

In the article the specifics of protection of public service employees under social legislation are analyzed. The elements of the mechanism of protection of public service employees under social legislation are determined. The content, meaning and features of such elements are described.

Key words: mechanism, protection, employee, public service, social legislation.

Реалізація соціальних прав пов'язана із потребою підтримувати гідний рівень життя, особливо для працівників публічної служби, що мають меншу свободу вибору в джерелах прибутку та виборі способів поведінки. Втілення соціальних прав допомагає підтримувати належний рівень матеріального забезпечення, рівень здоров'я та гарантує соціальну адаптованість і для працівника публічної служби, і для членів його сім'ї. Саме тому, будь-які перешкоди у реалізації соціальних прав чи їх порушення одразу викликають негативні наслідки та настання соціальних ризиків. Вони пов'язані із безробіттям, нестабільністю, втратою працездатності, відсутністю достатніх коштів для підтримання звичного рівня життя. Тому, існування механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби є обґрунтованою необхідністю. При цьому, важливим є не лише факт існування механізму захисту, але й ефективність та якість його дії. Оскільки наслідки порушення соціальних прав працівник публічної служби відчуває одразу, то важливим є оперативність, справедливість, прозорість й доступність захисту для нього й членів його сім'ї.

Дослідження механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби надасть можливість висвітлити його призначення згідно з людино орієнтованим підходом до державного управління. Також, можливо буде й розкрити роль держави та правоохоронних органів в механізмі захисту, зокрема щодо впливу на правове регулювання, формування варіативності заходів та форм захисту для забезпечення правопорядку та відновлення соціальних прав. Уточнення потребує й питання співвідношення міжнародних та національних засобів захисту, їх значення у дії механізму захисту соціальних прав та можливості звернення працівників публічної служби. Не менш важливим є питання заходів впливу на поведінку суб'єктів захисту щодо їх ефективності, підстав для застосування, відповідності інтересам працівника публічної служби та населення загалом, а також й відповідності вчиненому правопорушенню. Аналіз наведених

аспектів надасть можливість сформувати складові елементи механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби та врешті сформувати їх відмінні особливості.

Питання механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби є маловивченим, проте загальні теми були опрацьовані в наукових працях таких вчених як: А. І. Артеменко, О. О. Барабаш, В. В. Гаєвий, О. В. Гаран, О. М. Гришко, О. О. Губанов, О. Г. Данильян, Т. М. Дашковська, М. С. Іванов, В. В. Коваленко, І. Ф. Коваль, Н. В. Коломоєць, Ю. І. Матат, М. М. Сірант, Н. І. Ткачук, Л. Г. Фалалєєва, О. Я. Хольвінська, С. З. Чорна, А. В. Чуб, О. В. Шевченко-Бітенська, С. М. Шило.

Проблема розуміння механізму захисту публічних службовців полягає у тому, що його поняття можуть надміру розширювати, включаючи до його структури будь-які норми та суб'єктів, що стосуються соціальної сфери. За такого підходу, навіть існування конституційних норм уже є інструментом захисту, незалежно від їх змісту, галузевої приналежності та ефективності. Тобто, розширення змісту поняття «захист» призводить до усунення різниці між ним та реалізацією й забезпеченням, а правове регулювання виконуватиме лише захисну функцію. Зрозуміло, що використання даного підходу унеможливлуватиме розкриття сутності та відмінностей дії механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби, а тому доречним є аналіз інших наукових позицій.

На думку В. В. Коваленко, поняття механізму захисту та механізмів регулювання й забезпечення мають спільними елементами норми права, проте перший також складається із правовідносин, юридичних фактів, правових гарантій та юридичної відповідальності [1, с. 83-84]. Механізм захисту є залежним від правового регулювання, оскільки його складовою є норми права, що визначають способів взаємодії решти компонентів. Крім того, дія механізму захисту є доповнює механізм реалізації та забезпечення, оскільки виступає гарантією їх ефективного функціонування. Разом з тим, включення до складу механізму захисту правових гарантій є дещо спірним, адже вони жодним чином не взаємодіють з рештою елементів та лише підтримують їх дію.

С. З. Чорна зазначає, що механізм захисту складається із двох підсистем: інституційної та функціональної. Інституційну підсистему складають органи державної влади, міжнародні організації, інститути громадянського суспільства. Функціональну складає практична діяльність суб'єктів, що проводять захист прав та свобод, відновлюють порушені права [2, с. 190]. Діяльність усіх суб'єктів залучених до процесу захисту соціальних прав працівників публічної служби відбувається в ході дії механізму, що й вказує на його процесуальний характер. Разом з тим, слід розмежовувати працівників публічної служби, як суб'єктів на яких направлений захист, вповноважених посадових осіб, що забезпечують соціальні права й можуть вчиняти їх порушення, а також суб'єктів безпосереднього захисту, які надають допомогу, притягують до юридичної відповідальності, припиняють протиправну діяльність. Варто наголосити, що суб'єкти захисту та суб'єкти правовідносин із втілення соціальних прав працівниками публічної служби не можуть бути єдиними елементами механізму захисту, оскільки це позбавлятиме його структурного характеру.

Зі свого боку Н. І. Ткачук, пропонує розподіляти механізм захисту на організаційну та правову складові [3, с. 83]. Наявність організаційної складової вказує на складність дії механізму захисту, потребу в її чіткій регламентації. Зрозуміло, що без суб'єктів втілення неможливим є правозастосування, а отже механізм захисту буде позбавлений можливості виконувати функцію правопорядку. Проте, аналізуючи процеси, форми та заходи захисту,

процес притягнення до юридичної відповідальності можливо помітити, що організаційна частина є невід'ємною від правової, а їх окреме дослідження лише частково відображатиме сутність усіх процесів, а тому є недоречним. Це особливо стосується діяльності працівників публічної служби, адже будь-які їх дії під час реалізації повноважень повинні бути дозволені та передбачені в законодавстві.

Тож, можливо дійти висновку, що механізм захисту соціальних прав працівників публічної служби має наступні складники:

1. Норми права, як елемент механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби;
2. Суб'єкти захисту, як елемент механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби;
3. Форми та способи захисту порушених соціальних прав працівників публічної служби;
4. Юридична відповідальність за порушення соціальних прав працівників публічної служби.

Слід констатувати, що норми права, як елемент механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби володіють такими особливостями як:

1. Метою застосування досліджуваних норм права є усунення перешкод у реалізації та забезпечення соціальних прав та їх поновлення для працівників публічної служби. Це можливо завдяки встановленню ефективних заходів примусу та юридичної відповідальності, завдяки яким змінюється поведінка суб'єктів відносин із реалізації та забезпечення соціальних прав, незалежно від їх власної волі. Наявність норм права, які встановлюють порядок застосування заходів примусу є вирішальним для їх розуміння правових чи протизаконних, оскільки гарантують відповідність між завданою шкодою та обраним видом юридичної відповідальності.

2. Норми права щодо захисту соціальних прав працівників публічної служби здійснюють правове регулювання охоронної, контрольної-наглядової, судової та виконавчої діяльності в даній сфері. Охоплення великої кількості різних видів діяльності пояснюється проходженням логічного процесу від виявлення правопорушення до застосування юридичної відповідальності. Оскільки працівник публічної сфери може й не розуміти чи не знати, що його соціальні права було порушено, то контрольна-наглядова діяльність дозволяє виявити такі порушення. Охоронна діяльність пов'язана із підтриманням правопорядку в соціальній сфері завдяки профілактичному та попереджувальному впливу на поведінку суб'єктів відносин із реалізації та забезпечення соціальних прав працівників публічної служби.

3. Норми права щодо захисту соціальних прав працівників публічної служби мають і матеріальний, і процесуальний характер. Процесуальні та матеріальні норми доповнюють дію один одного та мають високий рівень узгодженості. Їх поєднання забезпечує оперативність, ефективність, злагодженість, прозорість процесу захисту соціальних прав. Слід наголосити, що процесуальні норми стосуються не лише судового розгляду, але й безпосередньо розслідування порушення соціальних прав, застосування заходів впливу на суб'єктів відносин.

Можливо резюмувати, що суб'єкти захисту, як елемент механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби володіють такими особливостями як:

1. Суб'єкти захисту соціальних прав працівників публічної служби є незалежними та самостійними у своїй діяльності. Тобто, ієрархічні зв'язки між ними можуть мати лише управлінський характер та не стосуються впливу на розгляд справи про порушення соціальних прав та вибір певного результату. Наявність будь-якого конфлікту інтересів чи інших прихованих зв'язків, що свідчать про упередженість проведення заходів захисту теж вважатиметься правопорушенням. Незалежність та самостійність під час захисту працівників публічної служби підтримує об'єктивність аналізу юридичних фактів, оперативність й правомірність.

2. Суб'єкти захисту забезпечують динамічність та альтернативність дії механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби. Забезпечення динамічності полягає у використанні процесуальних норм та адаптовані їх під обставини конкретної справи про порушення соціальних прав. Забезпечення альтернативності розкривається через право звернутися одночасно чи послідовно до декількох суб'єктів захисту, що лише збільшить ймовірність відновлення соціальних прав працівників публічної служби.

3. Діяльність суб'єктів захисту соціальних прав працівників публічної служби є чітко регламентованою. Як наслідок, будь-які заходи захисту, які можуть використати чи то суд, чи то Уповноважений з прав людини повинні бути визначені в законодавстві. З одного боку, це забезпечує правомірність їх діяльності, однак, з іншої сторони обмежує пристосованість до конкретних проблем у соціальній сфері та робить довшим процес їх захисту.

Таким чином, форми та способи захисту соціальних прав працівників публічної служби, як елементи механізму захисту володіють наступними особливостями:

1. Застосування форм та способів захисту соціальних прав працівників публічної служби є взаємодоповнюючим або альтернативним. Тобто, використання однієї форми захисту не позбавляє працівника публічної служби права на застосування іншої форми захисту соціальних прав. Варіативність дозволяє підібрати найбільш ефективний спосіб захисту та актуальну форму захисту до конкретної ситуації. Їхнє ж поєднання підвищує ймовірність досягнення мети захисту щодо відновлення порушеного соціального права.

2. Форми та способи захисту соціальних прав працівників публічної служби є обмеженими. До прикладу, обмеженими є варіанти самозахисту, встановлено заборону на страйк. Така ситуація обумовлена захистом інтересів усього населення щодо стабільної роботи органів публічної влади. Проте, належних заходів компенсації таких обмежень для працівників публічної служби поки що не встановлено.

3. Форми та способи захисту соціальних прав працівників публічної служби є чітко регламентованими та внутрішньо структурованими. Потреба в правовому регулюванні пояснюється правовим статусом, наявністю повноважень та можливістю до їх зловживання працівниками публічної служби. Наявність будь-яких прогалин чи колізій у правовому регулюванні форм та способів захисту соціальних прав призвела б неможливості досягнути кінцевого результату. Втілення соціальних прав працівниками публічної служби було б ускладненим через відсутність загального правопорядку та зменшення ймовірності притягнення до юридичної відповідальності. Логічність та послідовність процесу захисту теж забезпечується завдяки внутрішній структурованості форм й способів, що нівелює значення окремих недоліків законодавства.

Тож, для юридичної відповідальності, як елементу механізму захисту соціальних прав працівників публічної служби характерними є такі особливості як:

1. Притягнення до юридичної відповідальності за порушення соціальних прав працівників публічної служби може здійснюватися лише спеціальними суб'єктами. Так, повноваження щодо можливості застосування примусу та заходів юридичної відповідальності повинні бути чітко визначені у законодавстві, як й межі їх застосування та заборони щодо порушення природних прав людини та громадянина. Суб'єкти притягнення до юридичної відповідальності не завжди є тотожними із суб'єктами виявлення та розслідування правопорушення в соціальній сфері. Залежно від виду відповідальності до них зараховують спеціальні комісії чи вище керівництво органу публічної влади або ж суд.

2. Підставою притягнення до юридичної відповідальності є вчинення протиправного діяння, що має ознаки дисциплінарного проступку, адміністративного чи кримінального правопорушення щодо працівника публічної служби у соціальній сфері. Усі підстави притягнення до юридичної відповідальності визначені у законодавстві та не повинні тлумачитись двозначно чи залежати суб'єктивного оцінювання, хоча й досі існує в питаннях дисциплінарних порушень. Єдине розуміння діяльності, що є порушенням соціальних прав працівників публічної служби гарантує безпеку для суб'єктів відносин у соціальній сфері та швидкість виявлення незаконних дій.

3. Види юридичної відповідальності за порушення соціальних прав працівників публічної служби мають і відновлюючий, і каральний характер. Такий підхід допомагає провести захист соціальних прав ефективно, адже здійснюється вплив на соціальне та матеріальне забезпечення постраждалої особи щодо компенсації чи відновлення соціального права. Крім того, проводиться вплив і на особу порушника для припинення протиправної поведінки та ілюстрації невідворотності покарання. Поєднання різних видів юридичної відповідальності забезпечує адаптивність до конкретного правопорушення та негативних наслідків, що настали для працівника публічної служби.

Отже, на основі проведеного дослідження, можливо дійти висновку, що механізм захисту соціальних прав працівників публічної влади має системний та процесуальний характер. Важливою його особливістю є варіативність дії, залежно від вибору працівником публічної служби форми та способу захисту. Правове регулювання захисту соціальних прав є недосконалим, оскільки не ураховує потреби в швидкості надання допомоги та відновлення прав, а також допускає суб'єктивне оцінювання поведінки порушників, що створює умови для уникнення відповідальності. Крім того, більшого узгодження потребують заходи впливу на поведінку особи порушника, заходи юридичної відповідальності зі соціальними правами працівників публічної служби та обов'язками із забезпечення вповноважених посадових осіб. Завдяки цьому ілюструватиметься зв'язок між протиправною поведінкою в соціальній сфері та юридичною відповідальністю, буде покращено розуміння в працівників публічної служби щодо дозволених способів захисту та підвищиться рівень правосвідомості в усіх суб'єктів відносин із втілення соціальних прав працівників публічної служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В. В. Механізм захисту прав і свобод людини в діяльності Національної поліції України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ, 2020. № 1. С. 81-87
2. Чорна С. З. Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. Підприємництво, господарство і право, 2020. № 8. С. 186-190

3. Ткачук Н. І. Правовий механізм захисту інформаційних прав та свобод людини і громадянина в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2018. № 49. С. 82-85

УДК 349.2

Журавель В. О.,

*Кандидат юридичних наук,
здобувач науково-дослідного інституту
публічного та приватного права*

ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

У статті визначено наукове опрацювання складових елементів механізму правового регулювання соціального захисту працівників судової системи дозволить встановити особливості кожного із елементів, які вказуватимуть на самостійність такого механізму, його відокремленість та відмінність від інших механізмів.

Ключові слова: *судова система, правове регулювання, соціальний захист, елементи.*

The article identifies the scientific study of the constituent elements of the mechanism of legal regulation of social protection of employees of the judiciary will establish the features of each of the elements that will indicate the independence of such a mechanism, its separation and difference from other mechanisms.

Key words: *judicial system, legal regulation, social protection, elements.*

Дослідження механізму національного правового регулювання соціального захисту працівників судової системи повинно бути націлене на визначення складових елементів такого механізму, адже це висвітлюватиме правове регулювання, як динамічний процес, що має чітку мету та завдання. Оскільки основним призначенням правового регулювання вважаємо упорядкування відносин соціального захисту працівників судової системи, то виділення елементів створить можливість до їх більш глибокого аналізу щодо можливості діяти узгоджено для досягнення такої мети, а також виявляти проблеми та недоліки в кожному із елементів. Це особливо важливим є для науково-теоретичного розмежування понять механізмів правового й соціального регулювання, міжнародного та власне національного, регулювання й реалізації чи захисту. Крім того, отриманні результати можливо буде використати в практичній діяльності для кращої ілюстрації взаємозв'язків у межах соціального захисту працівників судової системи, пояснення важливості дотримання норм права та негативних наслідків, які можуть спричинити навіть незначні правопорушення.

Питання поняття, особливостей та складових механізму правового регулювання було неодноразово опрацьовано в працях наступних учених: І. С. Андрієнко, Л. М. Булкат, М. С. Галій, І. О. Гуменюк, А. І. Денисова, А. В. Дутчак, Н. В. Коленда, І. М. Коросташова,